

KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETİ FAALİYETLERİ ALT SEKTÖRÜNDEKİ KÜÇÜK, ORTA VE BÜYÜK ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN BANKA KREDİSİ KULLANIM DÜZEYİNİN ANALİZİ*

Doç.Dr. Erdiñç KARADENİZ**
Doç.Dr. Ömer İSKENDEROĞLU***
Arş.Gör. Mehmet BEYAZGÜL****
Banu ZENCİR*****

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Mart 2015; 17 (1): 57-74

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki küçük, orta ve büyük işletmelerin banka kredisi kullanım düzeyinin analiz edilmesidir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Sektör Bilançoları yardımıyla sektörün 2010, 2011 ve 2012 yıllarında banka kredisi kullanım düzeyi *ölçek temelinde* sekiz oran hesaplanarak incelenmiştir. Analiz sonucunda sektördeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin, aktiflerinin en az 1/3'lük kısmını banka kredileriyle finanse ettikleri belirlenmiştir. Yine sektördeki işletmelerin kullandığı banka kredilerinin önemli bir kısmının uzun vadeli olduğu saptanmıştır. Ayrıca sektördeki küçük ölçekli işletmelerin banka kredilerinden yararlanma düzeyindeki artışın daha hızlı gerçekleştiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banka Kredileri, Ölçek, TCMB Sektör Bilançoları, Türkiye.

JEL Sınıflandırması: M21, G21, L83

ANALYSIS OF BANK CREDIT UTILIZATION OF SMALL, MEDIUM AND LARGE SCALE ENTERPRISES IN ACCOMMODATION AND FOOD SERVICE ACTIVITIES SUBSECTOR

ABSTRACT

The purpose of this study is analyzing the bank credit utilization of small, medium and large enterprises in Accommodation and Food Service Subsector.

* Makale gönderim tarihi: 01.01.2015; kabul tarihi: 08.02.2015

** İletişim Kurulacak Yazar, Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, drekaradeniz@gmail.com

*** Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Merkez Kampüsü, oiskenderoglu@nigde.edu.tr

**** Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, m.beyazgul1553@gmail.com

***** Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ABD, banuzincir26@hotmail.com

In this context, with the help of the Company Accounts Published by Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT), bank credit usage of subsector in 2010, 2011 and 2012 were examined with the basis of the scale by calculating eight ratios. As a result of analysis were determined that assets financed with at least 3 in 1 portion of bank loans in the small, medium and large-scaled enterprises. Nevertheless, a significant portion of bank loans used by enterprises in the sector was observed as a long-term. In addition, it is determined that increase in the level of use of bank loans more rapid in small-scale enterprises in the sector

Keywords: Bank Credits, Scale, CBRT Company Accounts, Turkey.

JEL Classification: M21, G21, L83.

1. GİRİŞ

Günümüzde bir ekonomide finansal pazarların varlığının nedeni ekonomik birimlerin (bireyler, işletmeler ve devlet) kendi içlerinde birikim-yatırım denkleğini sağlayamamalarıdır. Bu durumda, fon fazlası olan ekonomik birimlerle fon açığı olan ekonomik birimler arasında fon alışverişini düzenleyecek kurumsal bir mekanizmaya gereksinim vardır. Ekonomik birimler fon gereksinimlerini öncelikle kendi özkaynakları ile karşılarlar. Bir ekonomik birimin birikiminden fazla yatırım yapmak istemesi ek finansman gereksinimi yaratır. Böylece dış finansman kaynaklarına dolayısıyla finansal piyasalara başvurulur. Öte yandan ekonomide bazı ekonomik birimlerin belli bir dönem içindeki birikimleri fon kullanımlarından fazla olabilir. Bu birikim sahipleri gelir fazlalarını, belirli bir bedel karşılığı, fon açığı olan ekonomik birimlere kullandırmak isteyebilirler. İşte finansal piyasalar, en genel anlamı ile fon açığı olan (Yatırım>Tasarruf) ekonomik birimlerle fon fazlası olan (Yatırım<Tasarruf) ekonomik birimlerin bir araya gelerek ilişkiye girebilmelerini sağlayan araç ve kurumlardan oluşan piyasalardır. Finansal piyasalar; çeşitli teknikler, araçlar ve kurumlar yolu ile birikimleri harekete geçirerek fon sunucularından fon kullanıcılarına aktaran bir sistem olarak da tanımlanabilir. Bu sistemin en önemli öğelerinden birisi bankalardır (Canbaş ve Doğukanlı 2007).

Bankaların temel işlevi, fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki aracılık rolünü üstlenmektir. Bu parasal döngünün sağlanması ekonominin gelişimi ve sürekliliği açısından hayati önem taşımaktadır. Özellikle ekonomideki aktörlerden birisi olan bireylerin tüketimlerinin finansmanında sağladığı finansal kaynaklar ile bireylerin tüketim taleplerini karşılamak amacıyla üretim yapmak durumunda olan işletmelerin

finansal kaynak ihtiyaçlarına yönelik yarattıkları fon kaynağı itibariyle bankalar Türkiye açısından en önemli para piyasası kurumlarından birisi haline gelmiştir.

Günümüzde çok hızlı bir şekilde büyüyen turizm sektörü; istihdama katkısı, çok sayıda insana hizmet sunması, yarattığı gelir ve ekonomiye sağladığı katma değerle dünyanın en büyük sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ülke ekonomilerinin karşılaştığı ulusal ve uluslararası ekonomik sorunların çözümünde turizm, dinamik ve ekonomik özelliği ile adeta çıkış noktasını oluşturmaktadır. Turizm sektörünün önemli aktörlerinden olan konaklama işletmeleri ve yiyecek-içecek işletmeleri gerek yatırım aşamasında sabit varlık ağırlıklı yatırımlar gerektiren, gerekse işletme aşamasında da yenileme, genişleme ve modernizasyon yatırımlarının gerçekleştirilme zorunluluğunun bulunduğu ve bu nedenle sabit sermaye yoğun özellik gösteren işletmelerdir. Bu bağlamda söz konusu yatırımlar; devlet teşvikleriyle, işletmelerin öz kaynaklarıyla ya da kredi temin edilerek finanse edilmektedir. Bununla beraber konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörü, talebin sürekli değiştiği, risk ve belirsizliğin her zaman mevcut olduğu, gider ve maliyetlerin kontrolünün her geçen gün zorlaştığı ve kar marjlarının her geçen gün daraldığı bir sektördür. Bütün bu unsurlar sözkonusu işletmelerin finansal kaynak ihtiyaçlarını arttırmakta aynı zamanda işletme ve finansal risklerini yükseltmektedir (Kandır ve diğerleri 2008; Karadeniz 2012). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli sorunların başında gelen sermaye yetersizliği nedeniyle bu işletmelerin kurulması ve faaliyetlerine devam edebilmesi için özsermaye yetersizliği içerisinde olmaları bankaları önemli bir finansman kaynağı olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörü'nde faaliyet gösteren işletmelerin banka kredisi kullanım düzeyinin ölçek temelinde incelenmesidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) süreli olarak yayımladığı sektör bilançolarında yapılan ölçek sınıflamasına göre Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki küçük, orta ve büyük işletmelerin 2010, 2011 ve 2012 yıllarına ait banka kredisi kullanım düzeyleri incelenerek ölçek temelinde kredi riskinin vade ve miktar olarak belirlenmeye çalışılmaktadır. Araştırma belirlenen amaçlar doğrultusunda beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmada ilk olarak turizm sektöründe banka kredilerinin gelişimi hakkında genel bilgiler verilmektedir. İkinci olarak konuyla ilgili literatür taramasının sonuçları sunulmaktadır. Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan veriler ve toplanan verilerin analiz süreci hakkında bilgi verilmektedir. Dördüncü

bölümde analiz sonuçları bulgular başlığı altında sunulmakta ve yorumlanmaktadır. Sonuç kısmında ise araştırmadan elde edilen sonuçlar tartışılmış ve genel bir değerlendirme yapılarak öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2. TURİZM SEKTÖRÜNDE BANKA KREDİLERİNİN GELİŞİMİ

Banka, karşılığında faiz ya da kâr payı vermek üzere halktan veya özel kaynaklardan topladığı ya da kendi sahip olduğu paraları, faizli veya sonuca katımlı yöntemle kredi olarak kullandıran ve böylece para akışına aracılık eden iktisadi işletmenin ve bu işletmenin sahibi durumunda olan anonim şirketin adıdır (Kuntalp 2006, 12). Bankalar bir yandan kamudan tasarrufları mevduat şeklinde toplar, diğer yandan edindikleri fonları kredi adıyla piyasaya aktarır. Ekonominin kilit noktalarından birini oluşturan bankaların üstlendikleri pek çok işlev bulunmaktadır. Bu işlevlerden bazıları şunlardır (Yağcılar 2011);

- Finansal Aracılık Yapmak,
- Likidite Yaratmak,
- Kredi Talep Edenleri Değerlendirmek ve İzlemek,
- Asimetrik Bilgi Problemlerini Çözmek,
- Para Politikalarının Etkinliğini Arttırmak,
- Ekonomik İstikrarı Etkilemek,
- Ölçek ve Kapsam Ekonomilerinden Faydalanmak,
- Ödeme Sistemlerinin Etkinliğini Arttırmak ve Dış Ticareti Fonlamak,
- İhracatı Teşvik Etmek.

Ticaret bankaları, kısa ve orta süreli para piyasasının temel taşlarını oluşturmaktadırlar. İşletmeler, kısa süreli banka kredilerine genellikle, işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak, stoklarını ve müşterilerden olan alacaklarını finanse etmek için başvurumaktadırlar. Uzun süreli banka kredilerine ise duran varlık yatırımlarında ihtiyaç duymaktadırlar (Kandır ve diğerleri 2007).

Bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak, sunulan finansal ürünlerin çeşitliliği yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Sektörde artan rekabet ve müşterilere sunulan bankacılık ürünlerinde farklılığa gidilerek kar rakamlarının yükseltilmesi isteği, bu gelişimde etkili olmuştur. Bankaların ana faaliyet gelirini krediler ve kredilerden alınan

faiz ve komisyonların oluşturması ise çeşitliliğin en fazla arttığı bankacılık ürününün krediler olmasını sağlamıştır (Karamustafa 2013).

Krediler esas olarak, kullanım şekli ve içeriği bakımından nakdi ve gayri nakdi krediler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Nakdi krediler, faiz veya faiz ve komisyon karşılığında belli bir vadeye bağlı olarak ödünç para verilmesi şeklinde nakit olarak kullanılan kredilerdir. Müşterinin herhangi bir nedenle oluşan nakit para gereksinimi, bu tür kredilerle belli bir zaman için ve firmanın kredi değerliliğine paralel olarak ve tespit edilen teminatların alınması suretiyle karşılanmış olur. Gayri nakdi krediler ise bir işin yapılmasını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimselerin, bu taahhütlerini kararlaştırılan koşullara uygun olarak yerine getireceklerini temin etmek üzere, bankaca karşı tarafa hitaben taahhütte bulunulması, garanti verilmesi tarzında kullanılan kredilerdir (Başar ve Coşkun 2005). Nakdi kredi olarak kullanılan en yaygın krediler; borçlu cari hesap kredisi, iskonto ve iştirak kredisi, senet karşılığı krediler, avans kredisi, spot kredilerdir. Gayri nakdi krediler; teminat ve kefalet mektupları, akreditif kredileri ve kabul ve aval kredileridir (Oy ve Güngöler 2008).

Geçmişte bankalardan kredi bulamayan ve “batık sektör” olarak adlandırılan turizm sektörünün banka kredileriyle tanışması, 2002-2003 yıllarına dayanmaktadır. Bu dönemden önce ise turizm sektöründeki işletmeler, genelde yabancı tur operatörlerinden borç almakta ve işletme sahipleri, kendilerine kredi açan yabancı tur operatörlerine çok düşük fiyatla yatak satmak zorunda kalmaktaydılar. Ancak günümüzde turizm sektörü, artık krediye daha rahat ulaşabilmektedir. Bankacılık sektörü verdiği hizmetlerle, turizm sektörünün büyümesinde daha etkin rol almaktadır (TUYED 2011).

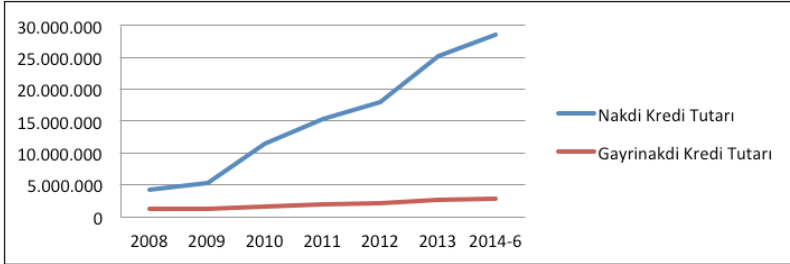
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun (BDDK) verilerine göre Türkiye’de 2008 yılından 2014 yılının ikinci çeyreğine bankaların turizm sektörüne kullandığı kredi miktarları Tablo 1’de sunulmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde 2008 yılında bankalar tarafından sektöre kullanılan nakdi kredi tutarı 4.165.422.000 TL düzeyindeyken 2014 yılının ilk altı aylık döneminde bu düzey 28.564.428.000 TL’ye yükselmiş durumdadır. Yine bankalar tarafından turizm sektörüne kullanılan gayri nakdi kredilerin tutarı 2008 yılında 1.205.276.000 TL’den 2014 yılının ilk altı aylık döneminde 2.725.202.000 TL’ye yükselmiştir.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Bankaların Turizm Sektörüne Kullandırdığı Krediler

Yıllar	Nakdi Kredi Tutarı (1000 TL)	Gayri Nakdi Kredi Tutarı (1000 TL)
2008	4.165.422	1.205.276
2009	5.213.369	1.197.582
2010	11.402.825	1.505.825
2011	15.374.126	1.869.027
2012	17.913.575	2.022.425
2013	25.256.923	2.543.353
2014-6	28.564.428	2.725.202

Kaynak: (BDDK 2014).

Aşağıdaki şekilde ise bankacılık sektörünün turizm sektörüne sunduğu nakdi ve gayri nakdi kredilerin yıllar itibariyle gelişimi verilmektedir.

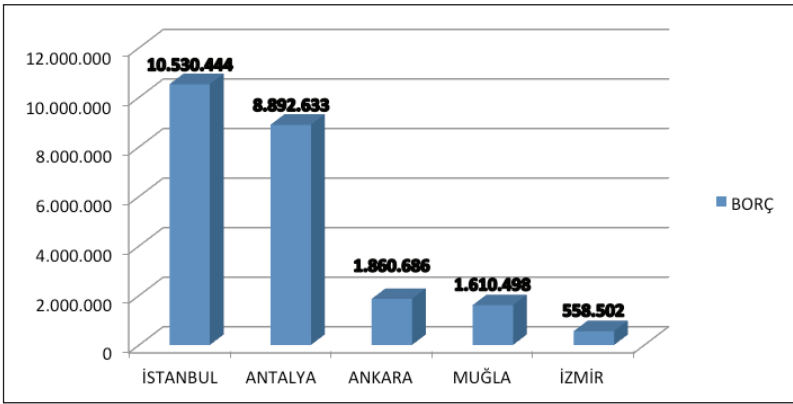
Grafik 1. Bankaların Turizm Sektörüne Kullandırdığı Kredilerin Gelişimi

Kaynak: (BDDK 2014)

Grafik 1 incelendiğinde bankacılık sektörünün, turizm sektörüne sunduğu kredilerin yıllar itibariyle yükseldiğini söylemek mümkündür. Özellikle nakdi kredilerde hızlı bir artış eğilimi görülmektedir. Bankacılık sektörünün, turizm sektörüyle ilişkisi daha önce Antalya, Kuşadası, İzmir gibi bölge şubeleri düzeyinde yürütülürken, bankalar turizm sektörünün kredi taleplerini artık merkezde hazırlanan planlar çerçevesinde ele almaktadırlar. Bankaların turizm sektörü ile ilgilenmesinin en büyük nedenlerinden biri turizmin nakit akışı hızının diğer iş kollarına göre daha yüksek olmasıdır. Bankaların turizm sektörüne döviz dayalı kredi kullandırmada diğer alanlardan daha rahat davranmasının bir nedeni de, sektörün gelirlerinin döviz dayalı olmasıdır. Bankalar,

turizme yönelik olarak hazırladıkları projelerde sektörün mevsimle ilişkisini dikkate almaktadırlar ve kredi geri dönüşleri, firmaların döviz giriş dönemine göre düzenlenmektedir. Bankaların turizme yönelik kredilelendirmelerinde komple yeni yatırımlar kadar yenileme yatırımlarının finansmanı da önemli bir yer tutmaktadır. Yenileme kredilerinin, büyük işletmelerin yanında küçük ve orta boy turizm işletmelerin de ilgisini çekmektedir (Resort Dergisi 2007).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre 2014'ün ilk çeyreği itibariyle nakdi kredi borcunda İstanbul ve Antalya başı çekerken bu iki ili Ankara, Muğla ve İzmir takip etmiş durumdadır. Aşağıdaki grafikte turizm sektörü nakdi kredi borcunda ilk 5 şehrin sıralaması verilmektedir.

Şekil 2. Turizm Sektörü Nakdi Kredi Borcunda İlk 5 Şehir

Kaynak: (TURSAB 2014, 2)

3. LİTERATÜR

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde genellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal kaynak tercihlerini ve finansal piyasalarla olan ilişkilerini belirlemeye yönelik olarak ankete dayalı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Buna karşın konuyla ilgili ikincil veriler üzerinden herhangi bir çalışmaya tarafımızca rastlanılmamıştır.

Met (2006), otel ve restoranlarda kullanılan ekipmanların finansmanında kullanılan finansal kaynakları araştırdığı çalışmasında satıcı firmaların, otel ve restoran işletmelerine ekipman satışlarında orta vadeli kredi tanımadıklarını, bunun yerine peşin satış veya vade farkını taksitlere yansıtarak çok kısa vade seçenekleri sunduklarını belirlemiştir. Yıl-

maz (2007), Bodrum ilçesindeki turizm sektörü KOBİ'lerinin finansman sorunlarını araştırdığı çalışmasında işletmelerin çoğunluğunun kuruluş sermayelerini özsermaye yolu ile temin ettiklerini belirlemiştir. Yine işletmelerin karşılaştığı finansman sorunlarının başında “kredi temininde zorluklar” ve “kredi maliyetlerinin yüksek olması” geldiği belirlenmiştir. Küçükaltan ve Eskin (2008), turizm işletmelerinin yatırım ve işletme aşamasında finansman ihtiyacını karşılamada devlet desteklerini ve özel nitelikli teşvikleri yürürlükteki mevzuatlar çerçevesinde incelemiştir. Poyraz (2008), Akdeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren büyük ölçekli otel işletmelerinin orta vadeli fon gereksinimlerini karşılamak için en çok başvurdukları finansman kaynaklarının orta vadeli banka kredileri, dönen krediler ve makine teçhizat kredileri olduğunu belirlemiştir. Çalışmada ayrıca uzun vadeli finansman gereksinimlerinin karşılanmasında da en çok özsermayenin daha sonra uzun vadeli banka kredilerinin ve Kalkınma Bankası kredilerinin kullanıldığı saptanmıştır. Met, Özdemir ve Erdem (2013), Marmaris'te faaliyet gösteren büyük ölçekli konaklama işletmelerinin faaliyet dönemindeki yatırımlarının finansmanında sırasıyla orta vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerini, finansal kiralama ve iç finansman kaynaklarını tercih ettiklerini belirlemiştir. Zencir (2014), Mersin ilinde KOBİ statüsündeki konaklama işletmelerinin dış finansman kaynağı olarak en fazla banka kredisi kullandıklarını ve vade açısından da daha çok orta ve uzun vadeli banka kredilerini kullandıklarını belirlemiştir.

4. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, konaklama ve yiyecek hizmeti alt sektörü açısından finansal verilerin elde edilmesinin zorluğu göz önüne alındığında sektörle ilgili en geniş finansal verilere sahip olduğu düşünülen Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) 2010-2011-2012 yıllarına ait sektör bilançolarından yararlanılmıştır (TCMB, 2013). TCMB, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmalara dair gelişmelerin takibi ve ilgililere kapsamlı ve düzenli bilgi sağlanması amacıyla, firmaların gönüllükleri esasına göre göndermiş oldukları yıllık finansal tablo verilerinden yararlanılarak hazırlanan “Sektör Bilançoları” çalışmasını yürütmekte ve dönemlere ait durumu “Sektör Bilançoları Değerlendirme Raporu” şeklinde sunmaktadır. Söz konusu raporda çeşitli sektörlerden binlerce firmaya ait veriler yer almakta ve bu veriler hem genele hem de büyüklüğe göre araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır.

Analiz dönemini kapsayan sektör bilançolarında, konaklama ve yiyecek hizmeti alt sektörden toplam 453 işletme, net satış tutarla-

rına göre küçük, orta ve büyük ölçekli işletme olarak ayrıştırılmıştır. TCMB, net satış tutarları 23.044,29 TL'nin altında olan işletmeleri küçük işletme, 23.044,29 TL ile 115.224,3 TL arasında olan işletmeleri orta büyüklükte işletme, 115.224,3 TL'nin üzerinde olan işletmeleri ise büyük işletme olarak kabul etmiştir. Bu kriterler doğrultusunda 352 adet küçük işletme, 81 adet orta büyüklükte işletme ve 20 adet büyük işletme belirlenmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda öncelikle TCMB tarafından yukarıda ifade edilen kriterler bağlamında küçük, orta ve büyük işletme olarak ayrılan işletmelerin bilanço ve gelir tablolarının konsolide edilmesiyle ölçek bazında oluşturulan sektörel finansal tablolar aracılığıyla söz konusu sektörün 2010-2011-2012 yıllarına ait finansal yapı düzeyi her ölçek bazında 10 adet toplamda 30 adet oran hesaplanarak analiz edilmiş daha sonra banka kredisi kullanım düzeyi ile kullanılan banka kredilerin vade tercihleri her ölçek bazında 8 adet toplamda 24 adet oran hesaplanarak incelenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken yıllar itibariyle hesaplanan oranların ortalamaları ve oranların yıllar itibariyle göstermiş oldukları değişimler göz önünde bulundurulmuştur.

5. BULGULAR

Çalışmada öncelikle TCMB sektör bilançolarından yararlanılarak konaklama ve yiyecek içecek alt sektöründeki işletmelerin 2010-2011-2012 yıllarına ait finansal yapı oranları ölçek bazında ayrı ayrı hesaplanmıştır. Söz konusu değerler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki finansal yapı oranlarına bakıldığında, sektörün aktiflerini büyük oranda yabancı kaynaklarla finanse ettiğini ve küçük işletmelerin daha fazla yabancı kaynak kullandıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda sektördeki finansal riskin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Özkaynak düzeyi itibariyle de en zayıf işletmelerin küçük işletmeler olduğu görülmektedir. Yabancı kaynakların vadesi açısından incelendiğinde ise sektördeki işletmelerin daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullandığı görülmüştür. Küçük ve büyük işletmelerin ortalamada aynı düzeyde kısa vadeli yabancı kaynak kullandığı, orta büyüklükteki işletmelerin ise daha az kısa vadeli yabancı kaynak kullandığı saptanmıştır. Buna karşın sektördeki işletmelerin ölçekleri büyüdükçe uzun vadeli yabancı kaynak kullanım düzeyinin azaldığı da görülmektedir. Yabancı kaynaklar içinde ise analiz süreci içerisinde kısa vadeli yabancı kaynağa daha çok büyük işletmelerin yer verdiği, uzun vadeli yabancı kaynağa ise daha çok orta büyüklükteki işletmelerin yer verdiği belirlenmiştir.

Tablo 2. Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki İşletmelerin Finansal Yapı Oranları

Oranlar	2010			2011			2012			ORT.		
	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük
	0.61	0.58	0.61	0.68	0.63	0.64	0.68	0.63	0.56	0.66	0.61	0.60
	0.39	0.42	0.39	0.32	0.37	0.36	0.32	0.37	0.44	0.34	0.39	0.40
	0.64	0.73	0.65	0.47	0.59	0.57	0.47	0.59	0.79	0.53	0.64	0.67
	0.25	0.22	0.33	0.28	0.26	0.26	0.29	0.24	0.23	0.27	0.24	0.27
	0.36	0.36	0.28	0.41	0.37	0.38	0.39	0.39	0.33	0.39	0.37	0.33
	0.42	0.38	0.55	0.40	0.41	0.40	0.43	0.38	0.41	0.42	0.39	0.45
	0.58	0.62	0.45	0.60	0.59	0.60	0.57	0.62	0.59	0.58	0.61	0.55
	0.06	0.06	0.03	0.09	0.09	0.05	0.08	0.06	0.02	0.08	0.07	0.03
	1.41	1.92	2.15	0.22	0.60	1.73	1.74	2.59	4.22	1.12	1.70	2.70
	1.16	1.67	1.89	0.04	0.41	1.52	1.57	2.32	3.77	0.92	1.47	2.39

Faiz oranı riskinin belirlenmesi açısından önemli olan Faiz Giderleri / Net Satışlar, FVÖK / Faiz Giderleri ve Net Kar + Faiz Giderleri / Faiz Giderleri oranları incelendiğinde işletmelerin ölçek büyüklüklerinin artmasına paralel olarak faiz oranı risklerinin düştüğü görülmektedir. Buna karşın genel olarak söz konusu oran performanslarının oldukça düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada ayrıca temel amaç olarak belirlenmiş hususlar dikkate alınarak TCMB konaklama ve yiyecek içecek alt sektöründeki işletmelerin 2010-2011-2012 yıllarına ait sektör bilançolarından yararlanılarak banka kredisi kullanım oranları ölçek bazında ayrı ayrı hesaplanmıştır. Söz konusu değerler Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki İşletmelerin Ölçek Bazında Banka Kredisi Kullanım Oranları

Oranlar	2010			2011			2012			ORT.		
	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük
	0.25	0.36	0.39	0.32	0.39	0.36	0.34	0.36	0.31	0.30	0.37	0.35
	0.05	0.06	0.17	0.07	0.07	0.05	0.09	0.07	0.05	0.07	0.06	0.09
	0.20	0.30	0.22	0.25	0.32	0.31	0.25	0.29	0.26	0.23	0.30	0.26

Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli İşletmelerin anka Kredisi Kullanım Düzeyinin Analizi

	0.41	0.62	0.64	0.47	0.62	0.58	0.50	0.57	0.56	0.46	0.60	0.59
	0.08	0.11	0.29	0.10	0.11	0.08	0.13	0.10	0.08	0.10	0.10	0.15
	0.32	0.51	0.36	0.37	0.51	0.49	0.37	0.46	0.48	0.35	0.49	0.44
	0.20	0.28	0.53	0.25	0.27	0.21	0.31	0.27	0.20	0.25	0.27	0.31
	0.55	0.83	0.78	0.61	0.86	0.82	0.64	0.74	0.81	0.60	0.81	0.80

Sektördeki küçük, orta ve büyük işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Banka Kredileri / Aktif Toplamı oranlarına bakıldığında, küçük işletmelerin ortalama aktiflerinin %30'unu banka kredileri ile finanse ettikleri, orta büyüklükteki işletmelerin aktiflerinin ortalama %37'sini, büyük işletmelerin ise aktiflerinin %35'ini banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. Yine analiz sürecinde sektördeki küçük işletmelerin aktiflerinin finansmanında banka kredisi kullanım düzeyinin arttığı, buna karşın büyük işletmelerin aktiflerinin finansmanında banka kredisi kullanım düzeylerinin azaldığı, orta ölçekli işletmelerde ise herhangi bir değişiklik olmadığı saptanmıştır.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Kısa Vadeli Banka Kredileri / Aktif Toplamı oranlarına bakıldığında, küçük işletmelerin aktiflerinin finansmanında kısa süreli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %7 gerçekleştiği görülmektedir. Orta ölçekli işletmelerin ise aktiflerinin finansmanında kısa süreli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %6, büyük ölçekli işletmelerin aktiflerinin finansmanında kısa süreli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %9 gerçekleşmiştir. Buna karşın sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Uzun Vadeli Banka Kredileri / Aktif Toplamı oranlarına bakıldığında, küçük işletmelerin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %23 gerçekleştiği görülmektedir. Orta ölçekli işletmelerin ise aktiflerinin finansmanında kısa vadeli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %30, büyük ölçekli işletmelerin aktiflerinin finansmanında kısa vadeli banka kredilerinin kullanım oranının ortalama %26 gerçekleşmiştir.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Banka Kredileri / Yabancı Kaynak Toplamı oranı incelendiğinde sektördeki işletmelerin ölçek ayırımı yapılmaksızın kullandıkları yabancı kaynakları içerisinde banka kredilerini yüksek oranlarda tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Ölçek bazında, küçük ölçekli işletmelerde bu oranın analiz sürecinde ortalama %46, orta ölçekli işletmelerde bu oranın analiz süreci boyunca ortalama %60, büyük ölçekli işletmelerde ise

bu oranin ortalama %59 gerçekteştiği görölmektedir. Yıl bazında bu oranin gelişim süreci ölçeğe göre daha ayrıntılı incelendiğinde küçük ölçekli işletmelerde yabancı kaynak içerisindeki banka kredilerinin kullanım oranının arttığı buna karşın orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise düştüğu görölmektedir. Bu bağlamda faiz oranı riskinin küçük ölçekli işletmelerde yükseldiğini söylemek mümkündür.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Kısa Vadeli Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar oranı incelendiğinde ise ortalama da sektördeki küçük ve orta ölçekli işletmelerde bu oranin %10 büyük ölçekli işletmelerde ise %15 gerçekteştiği görölmektedir. Bu bağlamda sektördeki işletmelerin ölçek ayırımı yapılmaksızın kullandıkları yabancı kaynakları içerisinde banka kredilerini yüksek oranlarda tercih etmediklerini söylemek mümkündür. Buna karşılık sektördeki orta ve büyük ölçekli işletmelerde yabancı kaynak içerisinde kısa vadeli banka kredisi kullanım düzeyi analiz sürecindeki yıllar itibariyle düşerken, küçük ölçekli işletmelerde ise kısa vadeli banka kredisi kullanım düzeyinin yükseldiği görölmektedir.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Uzun Vadeli Banka Kredileri / Yabancı Kaynak Toplamı oranı incelendiğinde, yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının ortalama olarak küçük ölçekli işletmelerde %35, orta ölçekli işletmelerde %49, büyük ölçekli işletmelerde ise %44 gerçekteştiği görölmektedir. Bu sonuç sektördeki işletmelerde ölçek ayırımı yapılmaksızın yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle sektördeki işletmelerin yapısı gereği yabancı kaynaklar içerisinde daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri görölmektedir. Bununla beraber ortalama veriler ışığında küçük ölçekli işletmelerin, orta ve büyük ölçekli işletmelere göre uzun vadeli banka kredisinden yararlanabilme durumunun biraz daha düşük kaldığı söylenebilir.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Kısa Vadeli Banka Kredileri / Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamı oranı incelendiğinde, kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerinin payının ortalama olarak küçük ölçekli işletmelerde %25, orta ölçekli işletmelerde %27, büyük ölçekli işletmelerde ise %31 gerçekteştiği görölmektedir. Bu sonuç, sektördeki işletmelerin analiz süreci içerisinde ölçeklerine bağlı olarak kısa vadeli kullandıkları yabancı kaynaklar içerisinde ortalama da kısa vadeli banka kredilerinin payının arttığını göstermektedir. Buna karşın kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki payının küçük işletmelerde 2010-

2011-2012 yıllarında artış göstermesine rağmen orta ve büyük ölçekli işletmelerde aynı dönemde düşüş gösterdiği belirlenmiştir.

Sektördeki işletmelerin 2010-2012 yılları arasındaki Uzun Vadeli Banka Kredileri / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar oranı incelendiğinde, uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının ortalama olarak küçük ölçekli işletmelerde %60, orta ölçekli işletmelerde %81, büyük ölçekli işletmelerde ise %80 gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda sektördeki işletmelerin ölçek ayırımı yapılmaksızın uzun vadeli yabancı kaynak içerisinde önemli düzeyde uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiğini söylemek mümkündür. Yine orta ve büyük ölçekli işletmelerin küçük ölçekli işletmelere göre uzun vadeli banka kredilerini daha fazla kullanabildiği belirlenmiştir. Buna karşın uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki payının küçük işletmelerde 2010-2011-2012 yıllarında orta ve büyük ölçekli işletmelere göre daha büyük bir artış gösterdiği saptanmıştır.

6. SONUÇ

Bankalar, ekonomide gerçekleştirilen ödünç verilebilir fonları, ticaret, sanayi ve tarıma, yapı ve onarım işlerine, esnaf ve sanatkarlara, devlete ve bireylere kredi şeklinde dağıtarak, bir kısım ekonomik birimlerin fon fazlasıyla, diğerlerinin fon ihtiyaçlarının karşılanmasına, tasarruf edilen paraların piyasaya akmasını sağlamak suretiyle ekonominin para ve kredi ihtiyacını karşılayan, ekonomik faaliyetlerin sürekliliğine ve genişlemesine hizmet eden kurumlardır (Başar ve Çoşkun, 2005).

Turizm sektöründe yer alan konaklama ve yiyecek-içecek işletmeleri, kuruluş aşamasında sabit sermaye yatırımlarının fazla olduğu, işletme aşamasında da günlük faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için işletme sermayesi ihtiyacı içerisinde olan işletmelerdir. Bununla beraber nihai amaç olan firma değeri maksimizasyonuna ulaşmak açısından etkin yatırım kararlarının alınması ve bu yatırım kararlarının uygun finansal kaynaklarla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bankacılık sektörünün, turizm işletmeleri açısından önemi artmaktadır. Geçmişte turizm sektörüne kredi vermede çekingen davranan bankacılık sektörü günümüzde turizm sektörünün hızlı bir şekilde büyümesine paralel olarak daha rahat kredi kaynaklarını turizm işletmelerine sunabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı TCMB Sektör Bilançoları yardımıyla “Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörü”ndeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin 2010, 2011 ve 2012 yıllarındaki banka kredisi kullanım düzeyi ile banka kredilerinin vade tercihlerinin incelenmesi

olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda TCMB tarafından hazırlanan sektör bilançolarından yararlanılarak öncelikle konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin 2010-2011-2012 yılları arasındaki finansal tabloları kullanılarak sektördeki işletmelerin ölçek bazında finansal yapı oranları daha sonra da banka kredisi kullanım oranları hesaplanmıştır.

Finansal yapı analizi neticesinde, sektördeki işletmelerin genel olarak ölçek ayırımı yapılmaksızın aktiflerini büyük oranda yabancı kaynaklarla finanse ettiği, ölçek bazında ise küçük işletmelerin daha fazla yabancı kaynak kullandıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda sektördeki finansal riskin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Kullanılan yabancı kaynakların vadesi incelendiğinde ise sektördeki işletmelerin daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullandığı görülmüştür. Yine sektördeki işletmelerin ölçekleri büyüdükçe uzun vadeli yabancı kaynak kullanım düzeyinin toplam kaynaklar içerisinde azaldığı da saptanmıştır. Yabancı kaynaklar içinde ise analiz süreci içerisinde kısa vadeli yabancı kaynağa daha çok büyük işletmelerin yer verdiği, uzun vadeli yabancı kaynağa ise daha çok orta büyüklükteki işletmelerin yer verdiği belirlenmiştir. Faiz oranı riski açısından incelendiğinde de işletmelerin ölçek büyüklüklerinin artmasına paralel olarak faiz oranı risklerinin düştüğü belirlenmiştir. Buna karşın genel olarak söz konusu oran performanslarının oldukça düşük olduğu saptanmıştır.

Banka kredisi kullanım düzeyi analizinin neticesinde ise sektördeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin aktiflerinin en az 1/3'lük kısmının banka kredileriyle finanse edildiği belirlenmiştir. Yine analiz sürecinde sektördeki küçük işletmelerin aktiflerinin finansmanında banka kredisi kullanım düzeyinin arttığı buna karşın büyük işletmelerin aktiflerinin finansmanında banka kredisi kullanım düzeylerinin azaldığı, orta ölçekli işletmelerde ise herhangi bir değişiklik olmadığı saptanmıştır. Bununla beraber sektördeki işletmelerin aktiflerinin finansmanında daha çok uzun vadeli banka kredisi kullandıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda sektördeki işletmelerin aktiflerin finansmanında kısa vadeli banka kredilerini tercih etmedikleri buna karşın uzun vadeli banka kredilerini daha fazla kullandıkları söylenebilir. Aktiflerinin büyük bir kısmı sabit varlıklardan oluşan sektörde bu sonuç normal karşılanabilir. Yine analiz sürecinde sektördeki küçük işletmelerin aktiflerinin finansmanında kısa ve uzun vadeli banka kredisi kullanım düzeyinin arttığı, buna karşın orta ve büyük ölçekli işletmelerin aktiflerinin finansmanında kısa ve uzun vadeli banka kredisi kullanım düzeylerinin azaldığı veya herhangi bir değişiklik olmadığı saptanmıştır. Bu kapsamda küçük ölçekli işletmelerin bankacılık sisteminden oransal olarak daha az ya-

rarlansa da yıllar itibariyle banka kredisi kullanımında orta ve büyük ölçekli işletmelere göre daha atak olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgu Türkiye bankacılık sektörünün, turizm işletmelerine daha kolay kredi kullandırmasının bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulguda sektördeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları yabancı kaynakların önemli bir kısmının banka kredilerinden meydana geldiği yönündedir. Sektördeki işletmeler büyüdükçe daha fazla banka kredilerinden yararlanmaktadır. Buna karşın analiz sürecinde küçük ölçekli işletmelerde yabancı kaynak içerisindeki banka kredilerinin kullanım oranının arttığı buna karşın orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise düştüğü görülmektedir. Ayrıca sektörde kullanılan kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki kısa vadeli banka kredilerinin payı daha düşük gerçekleşirken, uzun vadeli yabancı kaynakların büyük bir kısmının uzun vadeli banka kredilerinden oluştuğu belirlenmiştir. Dolayısıyla sektörün aktif yapısının ağırlıklı olarak sabit varlıklardan oluşmasının banka kredilerinin de vadesini etkilediği ve sektördeki işletmelerin fazla miktarda olan sabit varlıklarını vade uyumu açısından uzun vadeli banka kredileriyle finanse etmeye çalıştıkları saptanmıştır. Yine sektördeki küçük ölçekli işletmelerde kısa ve uzun vadeli banka kredilerinin kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki payının orta ve büyük ölçekli işletmelere göre artış gösterdiği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Poyraz (2008), Met, Özdemir ve Erdem (2013) ve Zencir (2014) çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda sektördeki yöneticilere, banka kredilerini kullanırken mutlaka vade uyumuna dikkat etmeleri, bankacılık sisteminin kredilendirme sürecinde dikkate aldıkları ilkelere uymaları, faaliyet riskleri ile finansal risklerini dengelemeleri ve kredi derecelendirme ile Basel II ve Basel III kriterlerine dikkat etmeleri önerilebilir. Bununla beraber sabit sermaye yoğun olan sektördeki yatırım projelerinin uzun vadeli banka kredileriyle finanse edilebilmesi için fizibilite çalışmalarının dikkatlice yapılmasının proje bazlı kredilerin elde edilmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Ancak bu şekilde sektörün ihtiyaç duyduğu finansal kaynakların bankacılık sektöründen uygun şartlarda, uygun vadelerde ve istenildiği anda temin edilebilmesi mümkün olabilecektir. Bununla beraber sektördeki banka kredisi ve finansal kaldıraç kullanımının karlılığa etkisi de mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Karadeniz ve İskenderoğlu (2011), halka açık Türk turizm şirketleri üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında finansal kaldıraç ve kısa vadeli finansal kaldıraçın aktif karlılığını olumsuz etkilediğini buna karşın uzun vadeli kaldıraçla aktif karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı

bir ilişki olmadığını, uzun vadeli kaldıracın aktif karlılığı ile pozitif korelasyona sahip olmasının ise uzun vadeli yabancı kaynakların sektörde etkin kullanıldığını gösterdiğini belirlemişlerdir. Bu kapsamda sektördeki yöneticilerin borçlanmanın ve kısa vadeli borçlanmanın aktif karlılığını olumsuz yönde etkilediği sonucuna bağlı olarak, borçlanmadan ve özellikle kısa vadeli borçlanmadan kaçınma ya da uygun maliyetli ve uygun vadeli borç bulmaları eğiliminde olmalarının daha doğru olacağı düşünülebilir.

Çalışma neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilirken analiz sürecinin kısıllığı ve sektörde faaliyet gösteren belirli sayıdaki turizm işletmesinin verilerinin konsolide edilmesiyle oluşturulan bilanço ve gelir tablolarından yararlanıldığı unutulmamalıdır. İleride yapılacak çalışmalarda turizm sektörünün farklı alt kollarında faaliyet gösteren farklı büyüklükteki turizm işletmeleri üzerinde daha uzun süreyi de kapsayacak şekilde araştırmalar yapılabilir. Bununla beraber banka kredisi kullanım düzeyinin analizi, halka açık turizm şirketleri üzerinde uluslar arası karşılaştırmalı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Yine banka kredisi kullanım düzeyinin veya finansal kaldıracın turizm işletmelerinin karlılıklarına olan etkisi analiz edilebilir. Bu çalışmaların turizm sektörüne ilişkin daha genel bir yorum yapılabilmesine imkân vermesi bağlamında önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) (2014). *Finansal Türkiye haritası*, [URL: <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>] (Erişim 02 Ağustos 2014).
- Başar, M. ve M. Coşkun. 2005. *Finansal Sistem, Finansal Kurumlar ve Bankalar*. N. Aydın (Ed.) Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Canbaş, S. ve H. Doğanlı. 2007. *Finansal Pazarlar Finansal Kurumlar Ve Sermaye Pazarı Analizleri*, Karahan Kitapevi, Adana.
- Kandır S. Y., Y. B. Önal ve E. Karadeniz. 2007. *Turizm Yatırım Projelerinin Yönetimi Değerlendirilmesi Ve Finansmanı*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kandır, Y. S., E. Karadeniz, M. Özmen, ve Y. B. Önal. 2008. "Türk Turizm Sektöründe Büyüme Göstergelerinin Turizm İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin İncelenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(10): 211-237.
- Karadeniz, E. ve Ö. İskenderoğlu. 2011. "İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Aktif Karlılığını Etkileyen

Değişkenlerin Analizi”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 65-75.

- Karadeniz, E. 2012. “İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İşlem Gören Turizm Şirketlerinin İşletme, Finansal Ve Toplam Risk Düzeylerinin Kaldıraç Analiziyle Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(17): 309-324.
- Karamustafa, C. 2013. *Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi Ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.
- Kuntalp, E. 2006. *Banka Hukukuna Giriş Ve Bankaların Kuruluşu*. A. T. Yürük (Ed.), *Banka ve Sigorta Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Küçükaltan, D. ve İ. Eskin 2008. “Türkiye’deki Otel İşletmelerine Bir Finansman Modeli Olarak Teşvikler”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 158-172.
- Met, Ö. 2006. “Taksitli Krediler ile Finansman ve Otel-Restoran Ekipmanı Satıcılarına Yönelik Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi Muhasebe-Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 7(16): 35-46.
- Met, Ö., M.İ. Özdemir, B. Erdem. 2013. “Otel Sektöründe Yenileme Yatırımlarının Finansmanı”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 1: 263-276.
- Oy, O. ve G. Güngöler. 2008. *Türk Hukuk Mevzuatına Göre Kredi ve Kredi Teminatları*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Poyraz, E. 2008. “Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinin Orta Ve Uzun Vadeli Fon Temini Sorunu Ve Sermaye Piyasalarına Açılma Eğiliminin Analizi İçin Yönetici Tutumlarının Araştırılması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, 37: 142-157.
- Resort Dergisi 2007. “Bankaların Turizm Kredileri Dört Kat Artarken Batık Kredi Yarıya Düştü” [URL: <http://www.resortdergisi.com/50/9.asp?id=9>.] (Erişim 12 Ocak 2007).
- Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği (TUYED) 2011. “Bankalardan Turizmciye Kredi” [URL: <http://www.tuyed.org.tr/bankalardan-turizmciye-kredi/>] (Erişim 02 Ağustos 2014).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2013. *Sektör Bilançoları (2010-2012)* [URL: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2013/index.htm>] (Erişim 16 Mayıs 2014).
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TURSAB) 2014. “Turizm Sektörünün Kredibilitesi Artıyor”. [URL: http://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/genel-duyurular/turizm-sektorunun-kredibilitesi-artiyor_11098.html] (Erişim 03 Ağustos 2014).

- Yağcılar, G. G. 2011. “Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi” BDDK Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, H. 2007. “Turizm Sektörü Kobilerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD), 33: 162-170.
- Zencir, B. 2014. Mersin’de Faaliyet Gösteren Turizm İşletmelerinin Basel II Kriterlerine Uyum Sürecinin Analizi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.